

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

قیام عاشورا و تأثیر آن بر بیداری اسلامی

استاد راهنما

سرکار خانم نگار کلوندی

استاد داور

حجت الاسلام و المسلمین مصطفی رستمی

پژوهشگر

پریسا فقیه عباسی

تابستان ۱۳۹۵

تحمیدیه:

ستایش مخصوص خداست که هستی اول در وجود و مبدأ آفرینش است، بی‌آنکه ذات ازلی را اول و ابتدایی باشد و آخر در وجود است، بی‌آنکه آن حقیقت ابدی را آخر و انتهایی باشد و موجودی قبل از او و بعد از او نتواند بود؛ و حمد و ستایش مخصوص خداست که چون موجب چشم‌روشنی و نشاط ما شود و در روزی که چشم‌ها از ترس و وحشت برق زند و خیره گردد و بدان حمد نزد خدا ما روسفید شویم، روزی که بسیاری بدکاران در آن روز روسیاه شوند

تقديم به:

تقديم به تو اي پاک سلاله، اي فرزند اختران تابان

به تو اي مهدي فاطمه عليها السلام

و تقديم به شفيعه پگاه محشر، صديقه‌ي طاهره، فاطمه زهرا عليها السلام

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس از محضر حق تعالی که توفیق نگارش را بر من عطا فرمود.
تشکر از همسر گرامی ام و فرزندان عزیزتر از جانم که مرا در طول این دوره تحصیلی حمایت کردند.

چکیده:

با ژرف‌نگری در تاریخ اسلام، مخصوصاً قیام جاودانه امام حسین (علیه السلام) در سال ۶۱ هجری قمری از منظری تحلیلی به این نتیجه می‌رسیم که حرکت آن حضرت علاوه بر تأثیرگذاری در احیای دوباره اسلام وحدت و انسجام جامعه اسلامی را در پی داشت و اثرات در جامعه بشریت، مخصوصاً جهان اسلام داشته و آن چیزی نیست که قابل انکار باشد، زیرا بعد از هزار و اندی از این واقعه جانسوز نقش قیام سیدالشهداء (علیه السلام) پابرجا و علم آن حضرت برافراشته است.

قیام امام حسین علیه السلام و حادثه کربلا اگر چه در مدت کوتاهی اتفاق افتاد اما این قیام آثار و پیامدهای مهمی برای اسلام و انسان‌های آزادی‌خواه در طول تاریخ به ارمغان گذاشت.

این قیام علاوه بر اینکه به احیای دین خدا کمک کرد، روح شهادت طلبی و شجاعت را در مسلمانان دمید و درس فداکاری و ایثار را به بشریت آموخت و دستگاه فاسد اموی را با خطرات جدی مواجه ساخت و الگویی برای همه قیام‌ها و نهضت‌های خونین که در مدت کوتاهی به سقوط خلافت آل ابوسفیان و در دراز مدت به برچیده شدن خلافت بنی‌امیه گردید.

حادثه کربلا در طول تاریخ يك الگو و سرمشقی شد برای تمام آزاداندیشان و مبارزان با ظلم و ستم و فرهنگ جهاد و شهادت طلبی را به مسلمانان مبارزه و دیعه نهاد.

کلیدواژه؛ عاشورا، قیام، کربلا، بیداری اسلامی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	بخش اول: کلیات
۳	۱-۱ تعریف و تبیین موضوع
۴	۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	۳-۱ بررسی پیشینه و سابقه موضوع
۵	۴-۱ سؤالات تحقیق
۵	۵-۱ فرضیه تحقیق
۵	۶-۱ روش تحقیق
۵	۷-۱ ساختار و محدوده تحقیق
۶	۸-۱ تعریف مفاهیم و اصطلاحات کلیدی تحقیق
	بخش دوم: قیام عاشورا
	فصل اول: وقوع قیام

شکمه‌ای از حرام پر شده آنان و سفره‌های رنگین ستمگران که رنگ آن از خون دل و دیده بیوه زنان و یتیمان و محرومان بود، دیگر هیچ حس انسانی برای آنها به جای نگذاشت. این جا بود که آن خلاصه دودمان علی (علیه السلام) منطق خویش را عوض کرد و با دیدی جهانی که برای هر کس از هر نژاد و هر ملت قابل درک است، سخن گفت خطاب به آنان فرمود: «ویلکم یا شیعه آل ابی سفیان ان لم یکن لکم دین و کنتم لا تخافون المعاد فکونوا احراراً فی دنیاکم»^۱

وای بر شما ای پیروان دودمان ابوسفیان، اگر دین ندارید و از قیامت و حساب نمی‌ترسید، در این دنیا آزاده زندگی کنید؟ این ندای ملکوتی و مقدس که از گُلوی عطشان حسین (علیه السلام) خارج گردید؛ هر چند روی سخن با آن اهریمنان است، اما یک منشور جهانی و پیام انسانی است.

پیامی به انسانیت و نسلها پیامی به درماندگان و آواره‌ها، پیامی به سر کوفت شدگان و ستم‌دیده‌ها، در این پیام دیگر موضوع مذهب و ملیت مطرح نیست، نژاد و منطقه در آن بی‌نقش است، در اینجا حسین (علیه السلام) با سپاه زجر دیده و به زنجیر کشیده، با نژادهای زرد و سرخ محروم و استعمار شده، با اقوام ضعیف و ستم‌کشیده، با آواره‌ها و رانده شده‌های از وطن و خلاصه با همه‌ی استثمار شده‌ها و مظلوم‌های جهان از آسیا گرفته تا آمریکا، از اروپا تا آمریکا، از اروپا گرفته تا آفریقا و استرالیا با همه و همه سخن گفت و آنها را به آزادی و آزادگی، به نجات از دلتها، ننگها، سرشکستگیها دعوت کرد، در طول تاریخ بشر کسانی بودند که از آزادی و آزادمردی دم زدند و جامعه را بسوی آن دعوت کردند اما بین همانها بودند افرادی که با دیدن قدری شکنجه و رنج آنچنان مسیر فکری خویش را عوض کردند که یکباره در قطب مخالف قرار گرفته و خود در شمار عوامل ستمگران و جباران درآمدند، ولی شرائط سخت و دردناکی که حسین (علیه السلام) داشت و در آن از آزادی و شرف سخن گفت انسانها را بسوی آنها دعوت کرد در تاریخ جهان کاملاً بی‌سابقه است، این گفتار حسین (علیه السلام) در عصر عاشورا بود نه پیش از آن

فشار تشنگی و حوادث تلخ و گوبنده و رنج سفر خاندان شریفش او را رنج می‌داد، اکنون هم بر روی خاکی گرم و آغشته به خون قرار دارد، در چنان شرائط سخت و بی‌سابقه باز هم فریاد می‌زند «اگر دین ندارید آزاده زندگی کنید؟! در آن موقعیت حساس باز هم از آزادی دم

^۱-سید بن طاووس؛ همان، ص ۵۲- کامل، ج ۳، ص ۴۳۱.

زدن؟ از عدل و شرف سخن به میان آوردن!! آیا در سراسر جهان سابقه دارد؟! آری اینجا است که این ندای مقدس و رفتار آزاد منشانه او افرادی را از اردوگاه خصم به اردوگاه دوست کشاند و کام دشمنان را در آخرین لحظات تلخ کرد و جان دوستان را لبریز سرور و مودت ساخت.

امام حسین علیه السلام هنگامی که مشاهده کرد حربن یزید ریاحی از قید قبیله و قوم رهیده و قدم به ساحت مقدس آزادی گذاشته و می‌خواهد با انتخاب خود جاودانه گردد، خطاب به او فرمود: «**انت الحر كما سمتك به امك و انت الحر في الدنيا و انت الحر في الآخرة**؛ تو آزاد مردی چنان که مادرت تو را با همین نام نامید. تو نه تنها در این دنیا که در سرای دیگر نیز آزاد مردی»^۱

نتیجه گیری

تاریخ اسلام و شخصیت‌های برجسته اسلامی نیز برای مسلمانان در همه دوره‌ها الگو بوده است و تعالیم دین ما و اولیاء مکتب نیز توصیه کرده‌اند که از نمونه‌های متعالی و برجسته در زمینه‌های اخلاق و کمال، سرمشق بگیریم. در میان حوادث تاریخ، «عاشورا» و «شهادی کربلا» از ویژگی خاصی برخوردارند و صحنه صحنه این حماسه ماندگار و تکتک حماسه‌آفرینان عاشورا، الگوی انسان‌های حق‌طلب و ظلم‌ستیز بوده و خواهد بود، همچنان که «اهل بیت علیهم السلام» بصورت عام‌تر، در زندگی و مرگ، در اخلاق و جهاد، در کمالات انسانی و چگونه زیستن و چگونه مردن، برای ما سرمشق‌اند. از خواسته‌های ماست که حیات و ممات ما چون زندگی و مرگ محمد و آل محمد باشد: «**اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيَايَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَمَاتِي مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ**»

امام حسین علیه السلام حرکت خویش را در مبارزه با طاغوت عصر خودش، برای مردم دیگر سرمشق می‌داند و می‌فرماید: «**فَلَكُمْ فِي أُسْوَةٍ**» نهضت عاشورا، الهام گرفته از راه انبیا، و مبارزات حق‌جویان تاریخ و در همان راستاست. استشهادی که امام حسین علیه السلام به کار پیشینیان می‌کند، نشان‌دهنده این الگوگیری است. هنگامی که حضرت می‌خواست از مدینه خارج شود، این آیه را می‌خواند: «**فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ**»، قبل از حرکت نیز در وصیتنامه‌ای که به برادرش محمد حنفیه نوشت و مبنا و هدف و انگیزه خروج را

^۱ - محمد صحتی سرورودی؛ عرفان و آزادی در آینه عاشورا

بیان کرد، از جمله تکیه آن حضرت بر عمل به سیره جدّ و پدرش و پیمودن همان راه بود و نهضت خود را در همان خطّ سیر معرفی کرد: «وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَ أَبِي عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ» و سیره پیامبر و علی (علیه السلام) را الگویی خویش در این مبارزه با ظلم و منکر دانست.

این شیوه، تضمینی بر درستی راه و انتخاب است که انسان مبارز، از اولیای دین و معصومین الگو بگیرد و برای کار خود حجت شرعی داشته باشد. در سخنی دیگر، آن حضرت فرموده است: «وَلِي وَ لَهُمْ وَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ بِرَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ وَ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را اسوة خود و هر مسلمان دیگر قلمداد کرده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دو فرزندش امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) را «امام» معرفی کرده است، چه قیام کنند، چه بنشینند: «إِنْبَائِي هَذَا إِمَامَانِ، قَامَا أَوْ قَعَدَا» پس از قیام عاشورا نیز در همان خطّ امام و اسوه و الگو بودن امام حسین (علیه السلام) بود و عمل آن حضرت برای امت می‌توانست سرمشق و سرخط باشد و مبنای مشارکت پیروان امامت در مبارزه با حکومت یزیدی باشد، مبارزه‌ای که ریشه در جهاد همه پیامبران ربّانی و همه جهادهای مقدّس مسلمانان صدر اسلام در رکاب حضرت رسالت داشت.

در تاریخ اسلام نیز، بسیاری از قیام‌های ضد ستم و نهضت‌های آزادی‌بخش، با الهام از حرکت عزّت‌آفرین عاشورا شکل گرفت و به ثمر رسید. حتّی مبارزات استقلال‌طلبانه هند به رهبری مهاتما گاندی، ثمره این الگوگیری بود؛ همچنانکه خود گاندی گفته است: «من زندگی امام حسین (علیه السلام)، آن شهید بزرگ اسلام را به دقت خوانده‌ام و توجّه کافی به صفحات کربلا نموده‌ام و بر من روشن شده است که اگر هندوستان بخواهد يك کشور پیروز گردد، بایستی از سرمشق امام حسین (علیه السلام) پیروی کند»

قائد اعظم پاکستان، محمدعلی جناح نیز گفته است: «هیچ نمونه‌ای از شجاعت، بهتر از آن‌که امام حسین (علیه السلام) از لحاظ فداکاری و تهوّر نشان داد، در عالم پیدا نمی‌شود. به عقیده من تمام مسلمین باید از سرمشق این شهیدی که خود را در سرزمین عراق قربانی کرد، پیروی نمایند»

بارزترین نمونه آن، انقلاب اسلامی ایران بود که درس‌ها و الگوهای عاشورا، قوی‌ترین دستمایه جهاد مردم بر ضدّ طاغوت و دفاع رزمندگان در جبهه نبرد هشت ساله به شمار می‌رفت. نبرد و شهادت مظلومانه برای رسوا ساختن ظالم، عمل به تکلیف در شدیدترین حالات

تنهایی و بی‌یادری، رها نکردن هدف حقی با کمبود نفرات و شهادت یاران، همه و همه از ثمرات الگوگیری از عاشورا بود.

امام امت، در اسوه بودن عاشورا برای نهضت پانزده خرداد می‌فرماید: «ملت عظیم‌النسأ، در سالروز شوم این فاجعة انفجارآمیزی که مصادف با پانزده خرداد ۴۲ بود، با الهام از عاشورا آن قیام کوبنده را به بار آورد. اگر عاشورا و گرمی و شور انفجاری آن نبود، معلوم نبود چنین قیامی بدون سابقه و سازماندهی واقع می‌شد.

سزاوار است که نهضت عاشورا از ابعاد مختلف، مورد بازنگری دقیق قرار گیرد و شیوه‌های مبارزه، خطوط اصلی تبلیغ، عوامل ماندگاری يك حرکت انقلابی و ثمربخشی آن در طول سالیان متمادی، و درس‌هایی که برای به حرکت درآوردن ملت‌های خفته و خمود در آن نهفته است، تبیین گردد و عاشورا به يك «مکتب» و «دانشگاه» تبدیل شود.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن.

* نهج البلاغه.

۱. اسحاقی، حسین؛ انقلاب عاشورایی (انقلاب خمینی پرتویی از عاشورای حسینی)، انتشارات خادم الرضا، ۱۳۸۷

۲. بهشتی، ابوالفضل؛ فلسفه و عوامل جاودانگی نهضت عاشورا، موسسه بوستان کتاب، ۱۳۳۹

۳. تارتار، محمدرضا؛ چیستی عاشورا، سایت آوینی

۴. تسخیری، محمدعلی؛ بیداری اسلامی، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ۱۳۹۱

۵. جوادی آملی، عبدالله؛ حماسه و عرفان، مرکز چاپ و انتشارات اسراء، ۱۳۷۷

۶. جوادی آملی، عبدالله؛ شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، مرکز نشر اسراء، ۱۳۸۱

۷. گروه پژوهش موسسه، بیداری اسلامی و تحولات منطقه، موسسه مطالعات اندیشه سازان نور، ۱۳۹۱

۸. مجموعه مقالات؛ امام حسین و قرآن، مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ۱۳۹۰

۹. مطهري ، مرتضي؛ آزادي انسان، انتشارات مکتب صادق، ۱۳۹۵
۱۰. موسسه فرهنگي مطالعات و تحقيقات بين المللي ابرار معاصر تهران، بيداري اسلامي(۲)، معاونت پژوهشي، ۱۳۹۱
۱۱. هاشمي نژاد، عبدالکريم؛ درسي که حسين به انسان ها آموخت، انتشارات آستان قدس رضوي، ۱۳۸۸
۱۲. www.hawzah.net
۱۳. www.tebyan.net
۱۴. www.basij.ir
۱۵. www.u313.ir